

փորը, իսկ միւսը՝ ծիրանիով, արձանի պէս կեցած՝ կոստանդին կայսրն է. քովի անմօրուս, գէր և երկայն մարդը՝ Վասիլ Սենեկապանը . . իսկ սա միւս ծիրանի հազուաճ շնորհալի տղան՝ կայսեր որդին է, Ռոմանոս. իսկ մէջտեղի հեծեալը փոքրիկ, ազնուական ու վառվռուն . .

Գերի. — Անիծեալը, կը ճանչնամ. . . Չմէկիկը. . . մեզ այս վիճակին հասցնողը. . . (գերիներուն նայելով). . . Հոն, հոն, իմ ազգական զօրաւոր, չի տեսներ նշանս բազմութեան մէջ. . . անիծեալ Չմէկիկ, քանի՞նէ՛ր ազգականնիւրէս դաշտի վրայ ընկան իր ձեռքէն:

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳ

Կեցցէ՛ մեր սուրբ Խաչ, կեցցէ՛ Բիւզանդիոն
Հաւատք, Հայրենիք, ձերն է յաղթութիւն:
Կեցցէ՛ Չմմըշիկի, ասպետն անըման,
Փառքի արուեստի, աստղ առաւօտեան:

Արեւը կ'տեսնէ միայն յաղթանակ՝
Հոն ուր կը փայլին մեր զէնքն ու բանակ.
Զբրվէժն և առիծ, շանթն է քեզ նրման,
Չմմըշիկի անյաղթ՝ աստղ առաւօտեան:

Երբ սուրն օդին մէջ՝ թըռչի կըռուի դաշտ,
Կը բացուին երկինք ու կ'իջնեն բիւր վաշտ.
Նոր սուրբ Թէոդոր, հայրենեաց վասն,
Կեցցէ՛ Չմմըշիկի՝ աստղ առաւօտեան:

(Բազմութիւնը երգելով կ'երթայ Չմէկիկի ետեւէն ու բեմը կը դատարկուի զանազորէմ. կոյր մը յառաջ կու գայ, քմար զարմելով և երգիւով):

Երջանիկներ, որ զուարթօրէն
Փութաք տեսնել Ձեր սիրելիք,
Թըշուառ կոյրին՝ արեգակէն
Դարձուցէք Ձեր ականողիք.
Իմ գիշերներս անտղ ալ չունին.
Ողորմեցէք կոյր իշխանին:

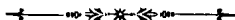
Երջանիկներ՝ ձեզմէն էի.
Հայր տղաքներու՝ փառքի կոշուած,
Վեհ դըղեակներ ես ունէի,
Եւ Տիգրիսի մօտ բեր կաշուած.
Արդ ուրիշներ Անցեալս ունին
Ողորմեցէք կոյր իշխանին:

Երազեցի տիրել զահուն,
Ու զըրկուցեայ լոյս աշխարհէն.
Կինս՝ քօղերու մէջ՝ արդ անքուն
Որդիքըս վանք կ'ապաշխարեն.
Գիշերն եղաւ իմ ծիրանին. . .
Ողորմեցէք կոյր իշխանին:

Փրաքիտա. — (Ողորմութիւն տալով, յետոյ գերիին դառնալով). — Գիտես ով է այս

կոյրը, մեծ իշխան մը, Սմբատ անունով հայ մը, կոստանդին կայսեր դէմ դաւաճանեց լեկապենոսի տղաքներուն հետ միասած. կուրցուցին զինք, կրին և որդիքները վանքի մէջ բանտեցին. հիմա դատապարտուած է թափառելու, մուրալու, փողոցներուն մէջ միշտ քաղցրածայն իր յանցանքները երգելով:

ԱՐՄԱՌԱՅ ՄԱՐԿՈՆԵՍ

ՀԱՅԿ. ՀԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ԿՐԿԵԱՅԱՐԿ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կրկնայարկ կամ վերնատունով եկեղեցիները չեն այնքան բազմաթիւ ի հնումն. թէ՛ վերնատունը ո՞ր դարուն մտած է մեր եկեղեցիներուն մէջ՝ դժուար է որոշ բան մ'ըսել. այն հնագոյն եկեղեցիները որոնք ցարդ կանգուն կամ՝ կիսակործան կան՝ ընդհանրապէս պարզ են, առանց վերնատան. ինծի ծանօթ ամենահին եկեղեցին որ վերնատուն ունի՝ է Սեւանայ վանքին Ս. Առաքեալը (տես Ձև 20) որ իններորդ դարուն վերջերը հիմնուեցաւ. Եկեղեցւոյս հիւսիսային աւանդատունէն սանդուխով փոքր վերնատուն մը կը բարձրացուի որ Դասին վրայ կը նայի: Կը կարծի թէ այդ վերնատունը շինուած է Մարիամ Իշխանուհւոյն համար, (որ եկեղեցւոյս շինութեան նիւթական նպաստողն եղած է) որ անկից ունկն կը դնէր ժամասացութեան: Եւ հիմայ եւս Արեւելքի մէջ վերնատունը կանանց յատկացուած է:

Կան եկեղեցիներ՝ որոնց վերնատունը արեւմտեան կողմը միայն ձգուած է, իսկ կան ալ որոնք երեք կողմանէ ալ կրկնաշարի են ինչպէս է Այաձա (ի Կիրիկիա) աւերակ եկեղեցին (Ձև 26): Եկեղեցւոյս ճարտարապետութիւնը բիւզանդական է, ինչպէս կ'ըսէ Լանկլուա: Յունաց կը վերաբերէր արդեօք թէ Հայոց՝ յայտնի չէ. առանց մանրամասն տեղեկութեան՝ զայս հրատարակած է Լանկլուա իր « Ճանապարհորդութիւն ի Կիրիկիա » գործոյն

սկիզբը¹։ Նոյն ճարտարապետութեամբ է նաեւ Մանաշի աւերեալ եկեղեցւոյն մնացորդը զոր կը հասցնէ մեզ ինքն Նանկուա (անդ, էջ 358) և զոր արտատպած է Հ. Աւիշան Սիսուանի մէջ (էջ 77), բայց այդ մնացորդէն կարելի չէ գաղափար մը կազ-

րով պարզ սանդուխով մը եկեղեցւոյն դուրսէն, ինչպէս է Նորավանից Բուրթնա լաշէն եկեղեցին (Ձև 27), որ Թէոդորիկի² հանգստարանին (Mausolée de Théodoric 530-1) ոճով՝ երկրորդ յարկին կամ վերնատան նեղ սանդուխը արեւմտեան

Ձև 26 :

մեւ եկեղեցւոյն կրկնայարկ ըլլալուն մասին :

Եկեղեցւոյն վերնատան ելքը ընդհանրապէս գաւթին մէջէն կ'ըլլայ կամ ումանց

մայր դրան երկու կողմէն կը բարձրանայ և կը միանայ վերնայարկին դրան առջեւ :

Եկեղեցիա Բուրթնաշէն կը կոչեն յանուն Սիւնեաց Բուրթէլ իշխանին, վասն զի իս-

1. Voyage dans la Cilicie, Paris, 1861. Յոսաֆ Զարանէն ետք կը դնէ եկեղեցւոյ միւր սա ստորագրուած համար «Vue intérieure de l'église d'Aladjia dans

le Tauris» :

1. Տես Histoire de l'Art, Հա. Ա. մասն Ա. էջ 108 :

կական անունը յայտնի չէ. Հ. Ալիշան
կը գրէ. «Թուի նուիրեալ Ս. Աստուածած-
նայ» (Սիւսակ. 202):

Բուրթէլաշէն եկեղեցիս իբր հանգստա-
րան մը շինուած ըլլալով՝ ընդարձակ չէ,
բայց իր գեղեցկութեամբ, և նորաձեւու-
թեամբ միակն է Սիւսականի մէջ: Քարերը
կոփածոյ են դեղնորակ գոյնով, թէ՛ մայր
դրան և թէ՛ վերնայարկի դրան կիսաբոլոր
բարաւորները քանդակուած են: Եկեղե-
ցիս բաց ի վերնայարկէն ունի և ներքնա-
յարկ ուր կ'իջեցուի երեք կամ չորս ասնդ-
խոց աստիճաններով, ուր է կամարակապ
սենեակ մը կամ ժամատուն մը որուն
յատակին վրայ կան անգիր դամբաններ:

Եկեղեցւոյս գմբէթը որ հրաշակներտ մը
պիտի ըլլար անշուշտ՝ 1840ի երկրաշար-
ժէն կը կործանի:

Եկեղեցւոյս կանգնողին արձանագրու-
թիւնը վերնայարկին դրան վերեւ բարձրա-
քանդակ տառերով գրուած է.

«Կամաւն Աստուծոյ ես Պարոն Բուր-
թէլ իշխանաց իշխան և ամուսինն իմ
Վախախ և որդիք իմ Բէշէկէն և իվանէ
կանգնեցաք զեկեղեցիս ի մեր հալալ ար-
դեանք »:

Վերնայարկը արտաքին ձեւով կ'որո-
շուի ներքնայարկէն որ աւելի լայն է. վեր-
նայարկին դրան շրջանակը ամենանուրբ
կերպով քանդակուած է. կիսաբոլոր բա-
րաւորին պատկերը կը ներկայացնէ զՅի-
սուս Քրիստոս, ինչպէս որ գրուած է. իսկ
երկու կողմն եղածները՝ նոյնպէս գրուածին
համեմատ են Պետրոս և Պաղոս առաքեալ-
ները, և այդ կիսաբոլոր բարաւորին եր-
կու կողմերը դրուած են մէջ մէջ բազէ
կամ արծիւ որոնք կը յիշեցնեն Չոսազիբ
աւետարանաց խորաններու ձեւերը:

Խորտակուած ու փշրուած սիւները՝ ու-
րոնք սրբազան քանդակներով կերտուած
են՝ կը թուին կործանուած գմբէթինը ըլ-
լալ:

Հ. Մ. ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

Մի՛ վախենար ազատութիւն տալ արցունքին.
Բայց միայն արցունք թափելիս՝
Յառի՛ր հայեացքդ տխուր Նրկեքին,
Մի՛իթարած է այնտեղ նա՛ ով այստեղ է լալիս!

Ընդունի՛ր սիրով խաչը ծանրատար,
Համբերի՛ր, յուսա՛ և աղօթի՛ր.
Նա ինքը պսակը փշեայ կրեց իւր գլխին,
Մի՛ յուսահատւի՛ր, մի՛ վստահանայ տրտնջալ,
Համբերի՛ր — տանջանքի՛ մէջ է երջանկութիւն:
Ի. Ի. ԿՈՂՈՎ:

Որքանից մենք, որպէս մահուկներ,
Մինչ մահուան տագնապին
Սպասում ենք՝ սիրոյ, ազատութեան, փառքի,
Բաղդի, արդարութեան ու բարութեան:

Սակայն սիրոյ մէջ մենք թոյն ենք խմում,
Բայց ազատութիւնը վաճառում,
Բամբասանքով փառքը աղտոտում,
Իսկ բարութիւնը չարութիւնով պսակում:

Բաղդից յաւիտեան անբաւական ենք,
Արդարութիւնից յաւիտեան շրփոթւած ենք...
Անդորրութեան մէջ մենք ծարաւում ենք փո-
(թորկի
փոթորկի ժամանակ անդորրութեան ծարաւի
(ենք:

ԵԱԿՈՎ, ՊՕԼՅՍԿԻ Թարգմ. Աստուածատուր
Բէկ-Յովսէփեան

1 Հոկտ. 1907 Կարս:

